

Noach en de ark (2)

Een schone lei?

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra
Regenboogkerk Hilversum

Schriftlezing Oude Testament: Genesis 7
Schriftlezing Brieven: Hebrëen 11, 1-3 en 7
Schriftlezing Evangelie: Mattheüs 24, 32-44

Laden van de ark,
Edward Hicks, 1846

Inleiding

Het hele verhaal van redding over Noach, de zondvloed en de ark, komt voort uit een menselijke fantasie. Het is een verhaal van redding en hoop op overleven als tegengif tegen de wanhoop van telkens weer nieuwe rampen die ons als mensen kunnen overkomen. Het is ook een verhaal van helemaal opnieuw beginnen met deze oude wereld. Zou dat kunnen? Stel, we maken een keer helemaal schoon schip. Dit verlangen ligt ten grondslag aan revoluties, staatsgrepen, bekeringen en radicale vernieuwingen en het vurig verwachten van de wederkomst. Keer op keer zal blijkt dat we onszelf meenemen, inclusief onze fouten. Maar wat is dan een schone lei?

Prediking

Gemeente van Christus,
een schone lei, de mogelijkheid van een werkelijk nieuw begin, het heeft mensen van alle tijden beziggehouden. De ziener op het eiland Patmos zegt in het laatste bijbelboek:

Ik zag een nieuwe hemel en een nieuwe aarde.
Want de eerste hemel en de eerste aarde zijn voorbij,
en de zee is er niet meer.¹

Maar wetenschappelijk en sterrenkundig gesproken is dit *wishful thinking*. Uiteindelijk zal, zeggen de geleerden, de zon de planeet aarde verschroeien, ook al is dat pas over 5 miljard jaar. Veel ernstiger voor het leven zoals wij dat kennen, zijn de zich in hoog tempo voltrekkende wereldwijd rampzalige gevolgen van de levensstijl van de mens. Vrijwel dagelijks beheersen bosbranden en overstromingen het nieuws. Vele dieren die nog zo mooi in paartjes de ark van de redding binnengaan en met Noach worden gered, worden vandaag met uitsterven bedreigd.

De tekst van Genesis vertelt ons niet wat die tijdgenoten van Noach in de ogen van God nu zo fout deden. Maar in Rabbijnse teksten wordt wel degelijk gespeculeerd over de aard van de zonde waarmee de tijdgenoten van Noach Gods woede over zich zouden hebben afgeroepen: afgodendienst, allerlei vormen van ontucht door niet alleen mensen, maar, vreemd om te zeggen ook dieren, seksuele misdaden dus en bloedvergieten, ongerechtigheid en geweld, hoogmoed en roof.² In veel godsdiensten bestaat de neiging om over dergelijke overtredingen een godsoordeel af te roepen.

¹ Openbaring 21,1.

² Strack, H.L. und P. Billerbeck, *Kommentar zum Neuen Testament aus talmud un Midrasch, I, Das Evangelium nach Matthäus erläutert aus Talmud un Midrasch*, München 1922, 961-964.

Ergens zal ook kwaad dat in het verborgene gebeurt, moeten worden bestraft, omwille van nieuwe kansen voor het leven van mens en dier. De offercultus waarbij reine dieren plaatsvervangend lijden, en middels hun bloed hemel en aarde verzoenen, is een eindgericht in het klein, cultisch voltrokken aan het altaar. Van iedere diersoort gaat er één paar in de ark. Maar van de reine dieren gaan er zeven paar mee. Zij zijn beschikbaar om geofferd te worden.

In onze tijd is het voor de meeste mensen buitengewoon moeilijk voorstelbaar dat de hele menselijke geschiedenis, in de letterlijke zin, zal uitlopen op een eindgericht waarbij de mensheid geoordeeld zal worden en er zogezegd schapen van bokken gescheiden gaan worden, zoals je dat ziet afgebeeld in de portalen van de middeleeuwse kathedralen. Misschien is het daarom wel dat onze generatie ook welvaart naar zich heeft toegetrokken die ons niet toekomt. Als er geen hiernamaals bestaat, moet alles, zo lijkt het, hier en nu gebeuren. Behoeft eist onmiddellijke consumptie. Er zijn echter christelijke interpretaties, waarbij Gods koninkrijk niet eens en ooit, in een meer of minder verre toekomst zal komen, maar overal en steeds opnieuw zichtbaar is, daar waar oprecht gerechtigheid wordt gezocht. In die zin gedacht heeft er reeds talloze malen een komst of wederkomst van Christus plaats gevonden.³ In die zin gedacht is er, naar de schepping gesproken, elke dag, ook in een oude wereld, een schone lei beschikbaar en een nieuwe kans om te leven in Gods licht en eenvoudigweg het goede te doen. Maar dit is een geestelijke waarheid. Het besef van de eindigheid van ons eigen leven brengt immers alle dagen van dat leven direct onder één grote zingevende spanningsboog. Dat is een eschatologie, een leer van de laatste dingen, die ook in onze tijd volop betekenis kan hebben en ons wakker schudt. We leven altijd 'in het voorlaatste', zei Dietrich Bonhoeffer (1906-1945), die zijn leven gaf in de strijd tegen het totalitaire nazisme.⁴

Een apocalyptische catastrofe als Gods grote wereld voorjaars schoonmaak, een Godsgericht als een mondiale zuiveringsactie is daarbij wat mij betreft onvoorstelbaar.⁵ Het kwaad zelf is immers niet uit te zuiveren. Boze ontaarde plannenmakers zijn van alle tijden. Het is zaak ze actief te weerstaan. Maar de rechtvaardigen doen er goed aan in die strijd niet op te gaan, en zich op het goede zelf te concentreren in plaats van op de strijd tegen het kwaad. Ondertussen gaat kwaad altijd mee in de tijd, juist als ontsporing van het goede. Maar wat is dan een schone lei? Kun je, mag je, na de strijd ook opnieuw beginnen? Eén van de manieren om het verhaal van de ark actueel te lezen is in de kerk de *allegorie* geweest. Maar ook de Joden kenden deze manier van lezen al. Als de kleine Mozes wordt gevonden in een biezen mandje, is dat ook een kleine 'ark'.⁶ Een van de invloedrijke kerkvaders die deze meer symbolische benadering ontwikkelt, is Augustinus (354-430).⁷ Hij is ervan overtuigd dat de ark als geheel het lichaam van Christus symboliseert. De afmetingen van de ark doen denken aan een gigantische doodskist, nu echter een 'kist' van (over)leven! De ark is gevormd rond het lichaam, zo vond Augustinus, compleet met de deur in de zijkant als de wond in de zijde van de gekruisigde. Daar kwam bij de speerstoot water uit, en bloed. Dat waren in de ogen van Augustinus de sacramenten van Doop en Avondmaal waardoor de gelovige tot zijn redding inging. Ingaan dus tot de ark in figuurlijke zin, permanente bron van verzoening en vernieuwing.⁸

³ De term 'realised eschatology' is ontwikkeld door o.a. J.A.T. Robinson en C.H. Dodd. In deze visie worden eschatologische teksten niet zozeer betrokken op een speculatief toekomst denken, maar actuele ontwikkelingen door Jezus en zijn opdrachten in gang gezet. Vgl. Ladd, G.E., *A Theology of the New Testament*, Cambridge 1974, 298 e.v.

⁴ Bonhoeffer, D., *Werke*, 6, *Ethik*, (München 1992), 141-143.

⁵ Vgl. preek 8 augustus 2021.

⁶ Ark in het Hebreeuws is 'tebah', niet te verwarren met 'aron', het Hebreeuwse woord voor de Ark van het Verbond, die in de tabernakel, resp. de tempel van Jeruzalem stond.

⁷ Augustinus, *City of God*, XXVI-XXVII, *Loeb Classical Library*, No.414, vert. Ph. Levine, London 1988, 565-581,

⁸ *Ibidem*, 567. Johannes 19,34.

En daarmee geeft de kerk concreet gestalte aan de ark in de tijd. Een oude mythe komt dagelijks opnieuw tot leven, ook hier en nu.

In het Nieuwe Testament klinkt herhaaldelijk de oproep tot waakzaamheid.⁹ Meerdere keren komt het voor dat Jezus zijn leerlingen oproept alert te zijn als het gaat om de tekenen des tijds. Ook vandaag lezen we over zo'n teken. Jezus spreekt over de vijgenboom, die kaal is in de winter, vanouds een van de bekendste bomen in Palestina. Pas in de tweede helft van april keren de groene bladeren terug, maar dan gaat het ook razendsnel en voor je het weet zijn er vruchten en die zijn er best een lange tijd. Het is zomer. Kortom, ook zonder dat je weet van een precies tijdstip, kun je de voortekenen herkennen dat een nieuwe zomer op het punt staat aan te breken. Jezus wil maar zeggen, met het Koninkrijk van God is het niet anders, en dat staat altijd op het punt om aan te breken. Hij roept zijn leerlingen op om voortdurend naar de tekenen te speuren en hun houding daardoor te laten inspireren.

Want wat is dan waakzaamheid? Wat is de zin van een alerte houding wanneer een echt vlekkeloos schone lei menselijk gesproken onmogelijk is. Hoe vaak heeft de mensheid zich verloren in zogenaamd radicale vernieuwingen, revoluties, staatsgrepen en geforceerde bekeringen. Bedrijven die zich niet vernieuwden gingen snel ten onder. Bedrijven die dit wel deden op den duur trouwens ook. Keer op keer zal blijken dat mensen zichzelf meenemen, inclusief hun zwakheden en fouten. In Jezus wordt ons niet om perfectie gevraagd, of om een voortdurend succesverhaal. Maar in Jezus wordt ons een opdracht gegeven tot waarachtigheid en een vraag om verantwoordelijk te leven gesteld. En waar wij falen, biedt zijn uitgestrekte hand ons de kans om opnieuw te beginnen.¹⁰ Het laatste woord vóór zijn dood van Jezus van Nazareth tot zijn leerlingen, uitgesproken in de Hof van Getsemane, was:

Waakt en bidt, dat gij niet in verzoeking komt;
de geest is wel gewillig, maar het vlees is zwak.¹¹

Je kunt niet altijd wakker zijn. Maar als de bewoner van een huis weet in welke nacht de inbreker komt, dan gaat hij vast niet slapen. Dus ook al weet niemand het tijdstip van de wederkomst, het heeft zin alert te zijn en het te leren Gods tekenen te herkennen.

We kunnen ervan uitgaan dat er in de tijd van Jezus een sterke verwachting heeft geleefd van een ophanden zijnde doorbraak in de geschiedenis van het Koninkrijk van God. Velen speculeerden daarover en sommigen beweerden te weten wanneer het zou zijn dat God de wereldregering op dramatische wijze over zou nemen en opnieuw met de mensheid zou beginnen in een andere, een hemelse orde. Het lijkt soms wel of Jezus in die speculaties heeft meegedaan.

In ieder geval predikte hij de nabijheid van het Koninkrijk Gods:

'Kom tot inkeer,' zei hij,
'want het koninkrijk van de hemel is nabij.'¹²

⁹ Luz, U., *Evangelisch-Katholischer Kommentar zum Neuen Testament, I/3, Das Evangelium nach Matthäus (Mt 18-25)*, Neukirchen-Vluyn 1997, 441-458, i.z. 'grègoreoo' (Grieks), 455-456.

¹⁰ Vgl. Matteüs 14,31.

¹¹ Matteüs 26,41, vert. NBG 1951.

¹² Matteüs 4,17.

Wij kunnen na bijna 2000 jaar wel vaststellen dat de betekenis van de woorden van Jezus geestelijk moeten worden verstaan. Er heeft in de generatie van Jezus geen letterlijke vestiging van een hemels koninkrijk op aarde plaats gevonden. En waar er in de loop van de geschiedenis talloze momenten zijn geweest dat mensen beweren dat het wel ging gebeuren, is het altijd op een teleurstelling uitgelopen.¹³ Wanneer de evangelist Matteüs duidelijk wil maken hoezeer mensen in het ongewisse zijn over het tijdstip van de wederkomst, haalt hij daarom de woorden van Jezus aan waarin hij een vergelijking maakt met de dagen van Noach. Immers de mensen aan de vooravond van de zondvloed leefden gewoon hun alledaagse leven, zonder zich bewust te zijn van de ramp die ophanden was. Wij lijken daarin op hen. We kunnen niet anders.

Maar daarom hoeven we nog niet cynisch te worden of te gaan denken dat alles wat ertoe doet samenvalt met het tastbare of het met het oog waarneembare. Bangmakerij en complot denken hebben geen zin. Veeleer worden wij geroepen tot nuchterheid en verantwoordelijk handelen. Naast de collectieve en letterlijke benadering, bestaat er in de kerk een individueel en geestelijk beluisteren van de woorden van Jezus. Uitgangspunt is dat de prediking van Jezus als vooronderstelling had, dat het altijd zin heeft voor zijn individuele leerling om attent te zijn op sporen van God in de tijd. Zoals de wereld als geheel een Dag des Oordeels tegemoet ging, had iedere mens eens voor zijn of haar Schepper te verschijnen, mogelijk op een volkomen onverwacht moment. Niet je als mens daarover zorgen maken, maar bewustzijn, toewijding en vertrouwen. Daar komt het op aan.¹⁴

In de Maaltijd van de Heer mogen wij in symbolen van brood en wijn vieren dat ons wel degelijk een schone lei wordt aangereikt. Dat is geen kwestie van verdienen. Het is niet ons streven naar perfectie dat hier gaat worden beloond. Wij mogen ons eenvoudigweg als gasten aan Tafel geborgen voelen, omdat de God die de Schepper is, niet ophoudt zijn koninkrijk te bouwen, in deze wereld, in ons leven.

Amen.

Uitzending en zegen

Waar u ook bent, thuis, op uw vakantieadres, of hier in de kerk, geloof het met heel je hart. Deze God blijft kansen geven. Zijn Zoon is ons voorgegaan op de weg van de liefde. Zijn Geest daagt ons uit ons te geven voor zijn rijk van vrede en recht, de toekomst tegemoet.

De genade van onze Heer Jezus Christus,
de liefde van God,
de verbondenheid met de heilige Geest
is en blijft met jullie allemaal.

¹³ Vgl. Leupen, P., *De vergissing van Jezus. Het uitblijven van zijn koninkrijk en de gevolgen*, Amsterdam 2012. Als we al van een vergissing van Jezus moeten spreken, accentueert dit wel dat hij, naast onlosmakelijk verbonden met God ook echt mens was. Luz, *Das Evangelium nach Matthäus (Mt 18-25)*, 449.

¹⁴ Vgl. Luz, *Das Evangelium nach Matthäus (Mt 18-25)*, 457.